

Richard Albert, Xenophon Contiades, Alkmene Fotiadou

**THE FOUNDATIONS AND TRADITIONS
OF CONSTITUTIONAL AMENDMENT**

Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2017., pp. 399

Knjiga "The Foundations and Traditions of Constitutional Amendment" predstavlja radove na temu ustavnih promjena iz pera uglednih stručnjaka s različitih kontinenata i iz različitih pravnih tradicija. Ona je zapravo rezultat okruglog stola „Workshop on Comparative Constitutional Amendment“, održanog sredinom svibnja 2015. g. u Bostonu, SAD. Objavljena je 2017. g. u izdanju Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon i ima ukupno 399 stranica. Na početnim stranicama knjige nalaze se Zahvala urednika (str. v), Sadržaj (str. vii-xiv) i Bilješke o autorima (str. xv-xvi). Slijedi uvodno poglavlje „Introduction – The State of the Art in Constitutional Amendment“ (str. 1- 20) u kojem jedan od glavnih urednika, Richard Albert, izlaže o temeljnim izazovima s kojima se teorija o ustavnim promjenama suočava. Isto tako govori i o razvojnoj perspektivi samih ustavnih promjena i o njihovu mjestu u ustavnoj arhitekturi budućnosti.

Nakon uvodnog poglavlja slijedi središnji dio knjige, podijeljen u dva dijela. U prvome dijelu, „Part I: The Foundations of Constitutional Amendment“ (str. 21-174), nalaze se radovi posvećeni tematici ustavnih promjena koji ovom pitanju pristupaju s teorijsko-doktrinarnog stajališta. Problematika ustavnih promjena povezuje se s drugim konceptima kao što su narodni suverenitet, podjela na *pouvoir constituant* i *pouvoir constitué*, ograničenje ustavnih promjena i sl. Upravo u razlikovanju između *pouvoir constituant* i *pouvoir constitué* i njihovom ispravnom kontekstualnom, povijesnom i političkom shvaćanju, komparativno ustavno pravo, kako u svome radu ističe Thomaz Pereira, može imati velike koristi. Naravno, u svemu tome neizbježne su reference na Abbéa Sieyèsa koji, osim što je najčešća ishodišna točka kada su u pitanju rasprave i izlaganja o razlikovanju dviju navedene vlasti, isto tako, prema riječima Luise Fernande Garcie Lopez, ima velik doprinos i u „konceptualnom razvoju predstavničke demokracije ili ustavne demokracije, političke slobode i nacionalnog suvereniteta“. U zadnja dva rada prvoga dijela knjige analizira se slučaj donošenja ustava Venezuele iz 1999. g. koji može poslužiti kao zanimljiva referentna točka za mnoga otvorena pitanja modernog konstitucionalizma.

Drugi dio, „Part II: The Traditions of Constitution Amendment“ (str. 175-368), započinje razmatranjem odnosa proteka vremena s ustavima. Preciznije, najprije se piše o ulozi i značenju „odgodnih klauzula“ u ustavima u procesu ustavnih promjena, ali i o njihovoj opravdanosti odnosno (ne)ustavnosti. Potom se i sami ustavi u cjelini promatraju kroz prizmu vremena. Govori se o njihovoj dugotrajnosti odnosno raspravlja se o tome može li učestalost ustavnih promjena zaista posvjedočiti i kvalitetu ustavnog dokumenta koji se mijenja? Nakon uvodnih, općenitijih

razmatranja, drugi dio ovog dijela knjige uglavnom je posvećen radovima u kojima se analiziraju konkretni slučajevi ustavnih promjena. Kroz analizu određenih ustavnih promjena (primjerice u Australiji, SAD-u, Kanadi, Francuskoj, zemljama Afrike itd.) autori raspravljaju o mnogim drugim zanimljivim temama i pitanjima koja se pojavljuju u procesu ustavnih promjena.

Završni dio knjige otvara zaključno poglavlje preostalih dvoje glavnih urednika Xenophona Contiadesa i Alkmene Fotiadou „Conclusion – The Emergence of Comparative Constitutional Amendment as a New Discipline“ (str. 369-388) u kojem urednici iznose svoja razmišljanja o promjeni paradigme u polju izučavanja fenomena ustavnih promjena, bilo formalnih, bilo neformalnih. Navedena promjena potaknuta je rastom utjecaja komparativnog ustavnog prava s jedne, te promjenama u društvenoj okolini globaliziranog svijeta, s druge strane. U tome procesu pojavljuju se nova pitanja, ali traže se i novi odgovori na neka stara pitanja. Sam fenomen ustavnih promjena sve se više sagledava i izvan granica određene države i njezina ustava, komparativni pristup zauzima središnje mjesto u izučavanju ustavnih promjena, a sam ustav sve se više razumijeva upravo kroz prizmu postupaka njegove promjene. Zaključno, prema mišljenju urednika, sve to zahtijeva pomak prema holističkoj konceptualizaciji komparativnog pristupa ustavnim promjenama. Na kraju, zadnje stranice knjige rezervirane su za Kazalo pojmova (str. 389-399).

Navedeni naslov donosi zbirku radova uglednih stručnjaka na temu ustavnih promjena, u posljednje vrijeme iznimno aktualnih u području ustavnog prava i znanosti. Knjiga dodatno dobiva na značaju zato što se fenomenu ustavnih promjena pristupa s različitih gledišta: komparativnog, doktrinarnog, povijesnog, teorijskog. Zbog svega toga predstavlja vrijedan doprinos modernoj literaturi ustavnoga prava.

Vedran Zlatić, asistent